

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
SIEGBERT ALBER

23 päivänä maaliskuuta 2000 *

I Johdanto

1. Nyt käsiteltävänä olevassa ennakkoratkaisuasiassa Hoge Raad der Nederlanden (Alankomaat) on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle — tuomioistuimen toimivaltaa sekä tuomioiden täytäntöönpanoa yksityisoikeuden alalla koskevan yleis-sopimuksen (niin sanotun Brysselin yleis-sopimuksen, katso otsake II jäljempänä) osalta — neljä ennakkoratkaisukysymystä ja useita niihin liittyviä kysymyksiä konossementteihin sisältyvien oikeuspaikkalausekkeiden pätevydestä. Hoge Raad der Nederlanden (jäljempänä Hoge Raad) tiedustelee erityisesti, onko näihin tavara-asiakirjoihin sisältyvät oikeuspaikkalausekkeet muotoiltava siten, että myös muille kuin sopimuspuolille — ja erityisesti tuomioistuimelle — on pelkästään sanamuodon perusteella selvää, mikä tuomioistuin on toimivaltainen, vai riittääkö, että se on selvää — tarvittaessa muiden asiaan liittyvien seikkojen perusteella — (ainoastaan) sopimuspuolille.

lastinantajan, aikaisemmin tekemä konossementtia koskeva oikeuspaikkalauseke sitoo myöhemmin konossementin haltijana olevaa kolmatta, vai sitooko se kolmatta ainoastaan silloin, kun lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet ovat siirtyneet kolmannelle. Lisäksi yhteisöjen tuomioistuimelta tiedustellaan, onko oikeuspaikkalausekkeen sitovuuden kannalta merkitystä myös muilla asiaan liittyvillä erityisillä seikoilla — kuten pitkäaikaisella liikesuhteella johonkin sopimuspuoleen — ja jos konossementin haltijana oleva kolmas ei voi konossementin sisällön perusteella päätellä, että oikeuspaikkalauseke on pätevä, voidaanko konossementin haltijana olevalta kolmannelta edellyttää, että sen on selvitettävä asiaan liittyvät erityiset seikat.

2. Hoge Raad tiedustelee myös, missä määrin osapuolten, eli rahdinkuljettajan ja

3. Kansallinen tuomioistuin tiedustelee lisäksi, mitä kansallista oikeutta sovelletaan selvitettäessä, siirtyvätkö lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet kolmannelle, ja muissa asiaan liittyvissä kysymyksissä.

* Alkuperäinen kieli: saksa.

II Brysselin yleissopimus

*Yleissopimus tuomioistuimen toimivallasta sekä tuomioiden täytäntöönpanosta yksityisoikeuden alalla (jäljempänä Brysselin yleissopimus)*¹

4. Tämän yleissopimuksen tulkitsemisesta tehdyn pöytäkirjan 5 artiklan mukaan yhteisöjen tuomioistuin on toimivaltainen antamaan ennakkoratkaisun yleissopimuksen tulkinnasta.

5. Yleissopimuksen yleisen rakenteen osalta on syytä huomauttaa, että siinä määrätään yleisesti, että kanne niitä henkilöitä vastaan, joilla on kotipaikka jossakin sopimusvaltiossa, nostetaan tuon valtion tuomioistuimessa (2 artikla). Yleissopimuksen 53 artiklan mukaan kotipaikalla tarkoitetaan myös yhtiön ja oikeushenkilön kotipaikkaa.²

1 — EYVL L 299, 31.12.1972, s. 32, sellaisena kuin se on muutettuna 9.10.1978 tehdyllä yleissopimuksella Tanskan kuningaskunnan, Irlannin sekä Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin yhdistyneen kuningaskunnan liittymisestä (EYVL L 304, 30.10.1978, s. 1, ja — muutettu teksti — s. 77), 25.10.1982 tehdyllä yleissopimuksella Helleenien tasavallan liittymisestä (EYVL L 388, 31.13.1982, s. 1) ja 26.5.1989 tehdyllä yleissopimuksella Espanjan kuningaskunnan ja Portugalin tasavallan liittymisestä (EYVL L 285, 3.10.1989, s. 1). Alkuperäinen yleissopimus tehtiin Brysselissä 27.9.1968, ja sitä kutsutaan Brysselin yleissopimukseksi.

2 — Yleissopimuksen 53 artiklan 1 kappaleessa määrätään seuraavaa: "Tätä yleissopimusta sovellettaessa tarkoitetaan kotipaikalla myös yhtiön ja oikeushenkilön kotipaikkaa. Tuomioistuin soveltaa kuitenkin omia kansainvälisen yksityisoikeuden säännöksiään ratkaisessaan, missä yhtiöllä tai oikeushenkilöllä on kotipaikka."

6. Kanne voidaan nostaa muussa kuin tässä pääsäännössä tarkoitettussa valtiossa ainoastaan II osaston 2—6 jaksojen määräysten nojalla (3 artikla).³ Yleissopimuksen 5 artiklan 1 kohdassa, johon kansallinen tuomioistuin pääasiassa viittaa, määrätään, että kanne voidaan nostaa sopimusta koskevassa asiassa sen paikkakunnan tuomioistuimessa, jossa kanteessa tarkoitettu velvoite on täytetty. Nyt esillä olevan asian merkityksellisiin kysymyksiin sovelletaan yleissopimuksen 6 jaksoa (17 ja 18 artikla), joka koskee tuomioistuimen toimivaltaa koskevaa sopimusta.

7. Nyt esillä olevan asian kannalta merkityksellisessä 17 artiklan 1 kappaleessa määrätään seuraavaa:

"Jos asianosaiset, joista ainakin yhdellä on kotipaikka jossakin sopimusvaltiossa, ovat sopineet, että jonkin sopimusvaltion tuomioistuimen tai tuomioistuinten on ratkaistava jo syntynyt tai tietystä oikeus-suhteesta syntyvät vastaiset riidat, ovat ainoastaan tuo tuomioistuin tai tuon valtion tuomioistuimet toimivaltaisia ratkaisemaan asian. Tällainen tuomioistuimen toimivaltaa koskeva sopimus on tehtävä:

a) kirjallisesti tai, jos se on tehty suullisesti, vahvistettava kirjallisesti,

3 — Yleissopimuksen toisessa jaksossa (5—6 artikla) määrätään tuomioistuimen erityisestä toimivallasta, muun muassa sopimusten, elatusavun ja sopimukseen perustumattomien vahingonkorvausten alalla. Yleissopimuksen kolmas jakso (7—12 artikla) käsittelee toimivaltamääräykset vakuutusasioissa ja 4 jakso (13—15 artikla) toimivallan kuluttajansuojaa koskevilla riita-asioissa, sekä 5 jaksossa (16 artikla) määrätään yksinomaisesta toimivallasta muun muassa esineoikeutta, vuokraamista, patenteja ja tavaramerkkejä koskevilla asioissa.

tai

9. Lisäyksellä ainoastaan lievennettiin muotomääräyksiä a kohdan kirjallisen muodon ”ylettömän muodollisuuden”⁴ poistamiseksi. Kuten Schlosserin selvityksestä käy ilmi, tarkoituksena ei ollut korvata edelleen vaadittavaa suostumusta sellaisenaan.⁵

b) sellaisessa muodossa, joka vastaa asianosaisten välille muodostunutta käytäntöä,

III Tosiseikat

tai

10. Vuonna 1991 kuljetettiin Kiinasta Alankomaihin useita maapähkinäsydäneriä venäläisellä aluksella Coreck Maritime GmbH:n (jäljempänä Coreck tai kantaja), jonka kotipaikka on Hampuri ja joka oli aluksen aikarahtaaja, ja lastinantajan tekemien kuljetussopimusten mukaisesti. Kuljetusta varten Coreck antoi useita Conlinebill-tyyppisiä englanniksi laadittuja konossementteja, jotka sisälsivät muun muassa seuraavia ehtoja:

c) kansainvälisessä kaupassa sellaista muotoa noudattaen, joka vastaa sellaista kauppatapaa, jonka asianosaiset tunsivat tai joka heidän olisi pitänyt tuntea ja joka on kyseisen tyyppisten sopimusten osapuolten kyseisellä kaupan alalla laajalti tuntema ja säännöllisesti noudattama.”

”3. Riitojen ratkaisu

8. Yleissopimusta on muutettu useita kertoja — aina silloin, kun siihen on liittynyt uusia sopimusvaltioita. Esimerkiksi vuonna 1978 17 artiklan sopimuksen tekotapaa koskevia määräyksiä, joiden mukaan toimivaltaa koskeva sopimus on tehtävä ”kirjallisesti” tai ”jos se on tehty suullisesti, vahvistettava kirjallisesti” täydennettiin uudella c kohdalla.

Kaikki tästä konossementista aiheutuvat riita-asiat käsitellään siinä maassa, jossa on rahdinkuljettajan päätoimipaikka, ja

⁴ — Julkisiamies Tesauron 26.9.1996 esittämä ratkaisuehdotus asiassa C-106/95, MSG, tuomio 20.2.1997 (Kok. 1997, s. I-911, ratkaisuehdotuksen 23 kohta).

⁵ — Edellä alaviitteessä 4 mainitun asiassa C-106/95 annetun ennakkoratkaisun 23 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa tarkoitettu Schlosserin selvitys.

tämän maan lakia sovelletaan, jollei tästä konossementista muuta johdu.”

11. Konossementtien etusivun oikeaan yläkulmaan oli painettu seuraava teksti:

”Coreck” Maritime GmbH Hamburg

”17. Rahdinkuljettajan määritelmä

Sopimus, jota tämä konossementti ilmentää, on tehty tässä konossementissa nimetyn kauppiaan ja aluksen omistajan (tai sijaantulijan) välillä ja näin ollen sovitaan, että mainittu omistaja vastaa yksin kaikista vahingoista tai menetyksistä, jotka aiheutuvat kuljetussopimuksesta johtuvien velvoitteiden rikkomisesta tai laiminlyömisestä, liittyivät ne laivan merikelpoisuuteen tai eivät. Mikäli edellä esitetystä huolimatta näytetään, että jokin muu taho on rahdinkuljettaja ja/tai tämän sopimuksen nojalla kuljetettavien tavaroiden hallussapitäjä, tämä toinen taho voi vedota kaikkiin laissa tai tässä konossementissa säädettyihin vastuurajoituksiin tai vastuuvapauksiin.

Lisäksi sovitaan, että koska linja, yritys tai agentti, joka antaa tämän konossementin päämiehensä nimissä ja lukuun, ei ole toimipiteen osapuoli, mainittu linja, yritys tai agentti ei ole missään vastuussa kuljetussopimuksesta, ei rahdinkuljettajan ominaisuudessa eikä tavaroiden hallussapitäjän ominaisuudessa.”

12. Handelsveem BV, V. Berg and Sons Ltd, Man Producten Rotterdam BV ja Kiinan oikeuden mukaan perustettu kansanvakuutusyhtiö The Peoples Insurance Company of China (jäljempänä kokonaisuutena Handelsveem ym. tai vastaajat)⁶ nostivat konossementin haltijoina (Handelsveem) sekä lastin omistajina ja vakuuttajina kanteen aluksen venäläistä omistajaa⁷ ja Coreck GmbH:ta vastaan saadakseen vahingonkorvauksen kuljetuksen aikana tavaroille aiheutuneista väitetyistä merivahingoista. Vastaajat vaativat Rechtbank te Rotterdamissa (jäljempänä Rechtbank), joka on vastaajien mukaan Brysselin yleissopimuksen 5 artiklan 1 kohdan perusteella toimivaltainen, koska Rotterdam on konossementeissa tarkoitettu purkaussatama, miljoonan Yhdysvaltain dollarin suuruisia vahingonkorvauksia.

13. Coreck katsoi, että Rechtbankin olisi välituomiossa julistettava, ettei se ole toimivaltainen. Rechtbank totesi kuitenkin 24.2.1995 antamassaan välituomiossa olevansa asiassa toimivaltainen. Coreck haki muutosta tähän tuomioon Gerechthof te Den Haagista, joka pysytti 22.4.1997

6 — Aina ei ole täysin selvää — esimerkiksi vastaajien esittämässä huomautuksissa — koskevatko väitteet kaikkia vastaajia vai pelkästään Handelsveem BV:tä. Selkeyden vuoksi jäljempänä ei täsmennetä, onko kyse kaikista vastaajista vai pelkästään ensimmäisestä vastaajasta.

7 — Sevrybkhodoflot (Murmansk), joka harjoitti liiketoimintaa myös nimellä Sevryba.

antamallaan tuomiolla ensimmäisessä oikeusasteessa annetun tuomion. Coreck haki muutosta tähän tuomioon Hoge Raadilta kassaatiomenettelyssä.

14. Kantaja perusti väitteensä pääasiassa Brysselin yleissopimuksen 2 ja 17 artiklaan sekä konossementtien oikeuspaikkalausekkeeseen. Kantaja väitti, että sen päätoimipaikka on Hampurissa, minkä vastaajat tiesivät ja mikä käy ilmi myös konossementeista, minkä vuoksi Rechtbank te Rotterdam ei ollut toimivaltainen. Vastaajat väittivät puolestaan, ettei oikeuspaikkalauseke ollut pätevä, koska se oli epäselvä. Rechtbank katsoi, että esillä olevassa asiassa on kaksi mahdollista rahdinkuljettajaa, minkä vuoksi ei voida varmasti osoittaa, kumman kotipaikka on asian kannalta merkityksellinen. Tältä osin myöskään oikeuspaikkalauseke ei ole riittävän täsmällinen.

IV Ennakkoratkaisukysymykset

15. Hoge Raad esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1. Onko Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan ensimmäistä virkettä (erityisesti ilmaisua ’ovat sopineet’),

yhdessä yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön kanssa, jonka mukaan tämän artiklan tehtävänä on taata, että oikeuspaikkalausekkeen ilmentämä sopimuspuolten sopimus, jossa määrätään toimivaltaisesta tuomioistuimesta ja näin poiketaan yleissopimuksen 2, 5 ja 6 artiklassa määrätystä toimivaltaa koskevista yleisistä säännöistä, käy ilmi *selvästi ja täsmällisesti*”, tulkittava siten, että,

a) jotta oikeuspaikkalausekkeet olisivat päteviä sopimuspuolten välillä, edellytetään joka tapauksessa, että lauseke on muotoiltu siten, että (myös) muille kuin sopimuspuolille — ja myös tuomioistuimelle — on pelkästään sen sanamuodon perusteella selvää tai siitä voidaan yksinkertaisella tavalla päätellä, mikä tuomioistuin on toimivaltainen ratkaisemaan ne riidat, jotka syntyvät kyseistä lauseketta koskevasta oikeudellisesta suhteesta, tai siten, että

b) alusta lähtien tai nykyisin, Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan eri versioihin tehtyjen yhä pidemmälle menevien lievennysten⁸ ja yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön seurauksena tai niihin liittyen, jotta oikeuspaikkalausekkeen voitaisiin katsoa

8 — Tällä tarkoitetaan epäilemättä tämän ratkaisuehdotuksen 9 kohdassa tarkoitettua muutomääräysten lieventämistä (huomautus tässä).

- olevan pätevä, riittää, että sopimuspuolille itselleen on (muiden) asiaan liittyvien seikkojen perusteella selvää, mikä tuomioistuin on toimivaltainen ratkaisemaan kyseiset riita-asiat?
2. Koskeeko Brysselin yleissopimuksen 17 artikla oikeuspaikkalausekkeen pätevyyttä myös suhteessa konossementin haltijana olevaan kolmanteen, kun lausekkeessa määrätään, että konossementtiin liittyvien riita-asioiden osalta (eli 'under this bill of lading') toimivaltainen tuomioistuin on sen paikan tuomioistuin, jossa rahdinkuljettajalla on pääasiallinen toimipaikka (principal place of business), ja kun se sisältyy rahdinkuljettajan määrittelevän lausekkeen käsittävään konossementtiin (identity of carrier-lauseke), joka on annettu sellaista kuljetusta varten, jossa
- a) lastinantajalla ja yhdellä mahdollisista rahdinkuljettajista ei ole toimipaikkaa missään sopimusvaltiossa, kun taas
- b) toisella rahdinkuljettajalla on tosin toimipaikka sopimusvaltiossa, mutta ei ole varmaa, onko sen päätoimipaikka tässä valtiossa vai jossakin muussa kuin sopimusvaltiossa?
3. Jos toiseen kysymykseen on vastattava myöntävästi:
- a) seuraako siitä, että konossementtiin sisällytetyn, rahdinkuljettajan ja lastinantajan välisen oikeuspaikkalausekkeen on katsottava olevan pätevä, myöskin se, että kyseisen lausekkeen on katsottava olevan pätevä myös jokaista konossementin haltijana olevaa kolmatta kohtaan, vai onko näin ainoastaan siinä tapauksessa, että lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet ovat sovellettavan kansallisen oikeuden mukaan siirtyneet konossementin haltijana olevalle kolmannelle tämän saadessa konossementin?
- b) jos konossementtiin sisällytetyn, rahdinkuljettajan ja lastinantajan välisen oikeuspaikkalausekkeen on katsottava olevan pätevä, voiko selvittäessä sitä, onko kyseisen lausekkeen katsottava olevan pätevä myös konossementin haltijana olevaa kolmatta kohtaan, merkitystä olla konossementin sisällön lisäksi myös muilla asiaan liittyvillä erityisillä seikoilla, kuten konossementin haltijana olevan kolmannen erityisillä tiedoilla tai sen pitkäaikaisella liikesuhteella rahdinkuljettajaan, ja jos näin on, voidaanko konossementin haltijana olevalta kolmannelta edellyttää, että sen on selvitettävä esillä olevaan asiaan liittyvät erityiset seikat, jos se ei voi pelkän konossementin sisällön perusteella vielä

päätellä, että oikeuspaikkalauseke on pätevä?

4. Jos kolmannen kysymyksen a kohtaan on vastattava jälkimmäisen vaihtoehdon mukaisesti, mitä kansallista oikeutta on sovellettava sen selvittämiseksi, ovatko lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet siirtyneet konossementin haltijana olevalle kolmannelle tämän saadessa konossementin haltuunsa, ja mitä oikeussääntöjä on sovellettava, jos kyseisen kansallisen oikeuden oikeusnormeista tai oikeuskäytännöstä ei löydy vastausta siihen, siirtyvätkö lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet kolmannelle tämän saadessa konossementin haltuunsa?”

V Vastaukset ennakkoratkaisukysymyksiin

1. Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

16. Kantaja katsoo, että tähän kysymykseen on vastattava ensimmäisen ennakkoratkaisukysymyksen b kohdan mukaisesti. Sanamuoto ”käy ilmi selvästi ja täsmällisesti”, johon Hoge Raad viittaa ja

joka perustuu asiassa Tilly Russ annettuun tuomioon,⁹ ei edellytä — siksi, että se on kehitetty nimenomaan 17 artiklan sanamuodosta ”ovat sopineet” — että toimivaltainen tuomioistuin voidaan päätellä pelkästään oikeuspaikkalausekkeen sanamuodon tai nimenomaisen maininnan perusteella. Sanamuodon sijaan on pikemminkin otettava huomioon, mitä osapuolet ovat selkeästi sopineet tai mikä oli niiden välille vakiintunut käytäntö. Lisäksi on otettava huomioon yleinen kauppapapa kyseisellä kaupan alalla.

17. Kun otetaan huomioon, että vastaajat ovat ottaneet kantajaan monta kertaa kirjallisesti yhteyttä, että nämä kirjeet on lähetetty aina Hampuriin, joka on kantajan päätoimipaikka, ja että kantajaa on nimetty näissä kirjeissä rahdinkuljettajaksi, vastaajilla ei ole voinut olla epäilystä rahdinkuljettajan henkilöllisyydestä tai päätoimipaikasta. Myös konossementin muoto vastaa vakiomuotoista konossementtia, jonka BIMCO (Baltic and International Maritime Council) laati vuonna 1950 ja jota se muutti vuonna 1978 ja jota kantaja oli käyttänyt jo 77 kertaa aikaisemmin liiketoimissaan Handelsveem ym:iden kanssa.

18. Kantaja viittaa useisiin tuomioihin,¹⁰ joissa yhteisöjen tuomioistuin on todennut,

⁹ — Asia 71/83, tuomio 19.6.1984 (Kok. 1984, s. 2417).

¹⁰ — Kyseessä ovat seuraavat tuomiot: asia 784/79, Porta-Leasing, tuomio 6.5.1980 (Kok. 1980, s. 1517); asia 201/82, Gerling, tuomio 14.7.1983 (Kok. 1983, s. 2503); asia 48/84, Sommer Exploitation, tuomio 7.3.1985 (Kok. 1985, s. 787); asia 22/85, Anterist, tuomio 24.6.1986 (Kok. 1986, s. 1951) ja asia C-214/89, Powell Duffryn, tuomio 10.3.1992 (Kok. 1992, s. I-1745; Kok. Ep. XII, s. I-29).

ettei lausekkeessa ole tarpeen mainita yksiselitteisesti toimivaltaista tuomioistuinta.

19. Vastaajat väittävät sen sijaan, että ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava ensimmäisen kysymyksen a kohdan mukaisesti eli että oikeuspaikkalauseke on oltava muotoiltu siten, että kuka tahansa pystyy päättelemään siitä, mikä tuomioistuin on toimivaltainen. Yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan 17 artiklassa edellytetään paitsi sitä, että toimivaltaisesta tuomioistuimesta on tosiasiallisesti sovittu osapuolten kesken, myös sitä, että se käy selvästi ja täsmällisesti ilmi myös kolmansille.

20. Yleisesti ottaen vastaajat katsovat, että toimivaltaisen tuomioistuimen valinnassa on otettava huomioon oikeusvarmuutta koskeva erityinen vaatimus, jota ei ole kyseenalaistettu myöskään 17 artiklan eri versioissa. Vastaajat väittävät, että yleis-sopimukseen liittymisten yhteydessä 9.10.1978 ja 26.5.1989 tehtyjen muutosten ainoana tavoitteena oli helpottaa oikeuspaikkasopimusten tekemistä kansainvälisessä kaupassa, eikä niillä ollut mitään tekemistä oikeuspaikkalausekkeiden muotoilun selkeydelle asetettujen vaatimusten kanssa.

21. Jotta oikeuspaikka olisi pätevä, Alankomaiden hallituksen mukaan ei riitä se, että ainoastaan sopimuspuolille on — erityisesti asiaan liittyvien seikkojen perusteella — selvää, mikä tuomioistuin on toimivaltainen. Alankomaiden hallitus tarkastelee myös 17 artiklan kaikkia versioita ja päättelee niiden perusteella, että mikään tällaisen sopimuksen tekemistä koskeva lieventäminen ei johtanut muotovaatimusten lieventymiseen. Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on todeta, onko se toimivaltainen.

22. Alankomaiden hallitus katsoo, että kysymystä siitä, onko kansallisen tuomioistuimen tässä yhteydessä tarkasteltava yksinomaan sopimuksen sanamuotoa vai onko sen otettava huomioon myös muut asiaan liittyvät seikat, riippuu siitä, onko sopimus tehty 17 artiklan 1 kappaleen a, b vai c kohdassa tarkoitetulla tavalla.

23. Italian hallituksen mukaan oikeuspaikkasopimuksen pätevyys välttämättömänä edellytyksenä on se, että toimivaltainen tuomioistuin voidaan määrittellä selvästi ja täsmällisesti. Tätä ehtoa ei sovelleta ainoastaan kyseisen sopimuksen alun perin tehneisiin sopimuspuoliin, vaan kaikkiin, joihin lauseke pätee.

24. Ensimmäisen ennakkoratkaisukysymyksen vastauksen osalta Yhdistynyt kuningaskunta viittaa asiassa Tilly Russ annettuun tuomioon ja ehdottaa, että oikeuspaikkasopimuksen pätevyys ratkaisutaisiin konosementin alkuperäisten sopimuspuolten tilanteen perusteella. Tällöin ei olisi välttämätöntä, että alkuperäiset sopimuspuolet olisivat tosiasiallisesti tunneet lausekkeen merkityksen, kunhan se on voitu päätellä kauppatastavasta.

25. Jos oikeuspaikkalausekkeessa määrätään, että riita-asiat on käsiteltävä sen maan tuomioistuimessa, jossa on rahdinkuljettajan päätoimipaikka, kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on selvittää, kuka on rahdinkuljettaja ja onko tämän päätoimipaikka sopimusvaltiossa.

26. Komission mukaan riittää, että sopimuksen mukainen tuomioistuin voidaan määrittää lausekkeen ja asiaan liittyvien erityisyyksien perusteella, mikäli voidaan osoittaa, että sopimuspuolten välillä oli tosiasiallinen sopimus tai tällainen sopimus olisi voitu olettaa.

27. Oikeuskäytäntö, johon on jo viitattu useasti ja jonka mukaan yhteisymmärrys on käytävä selvästi ja täsmällisesti ilmi, edellyttää komission mukaan ainoastaan sitä, että sopimuksesta käy selvästi ilmi, että sopimuspuolten välillä on tosiasiallinen yhteisymmärrys toimivaltaisesta tuomioistuimesta. Yleissopimuksen 17 artikla ei sen sijaan edellytä sitä, että pelkästään sopimustekstin perusteella voitaisiin päätellä, mikä tuomioistuin on toimivaltainen. Riittää, että kyseinen tuomioistuin voidaan määrittää objektiivisten

tekijöiden perusteella. Nyt esillä olevassa asiassa toimivaltainen tuomioistuin voidaan komission mukaan määrittää riidanalaisen oikeuspaikkalausekkeen perusteella.

Arviointi

28. Yhteisöjen tuomioistuimelle esitetyn ennakkoratkaisukysymyksen muotoilu, jonka mukaan 17 artiklan tehtävänä on taata, ”että — — sopimuspuolten sopimus — — käy ilmi selvästi ja täsmällisesti”, on lainattu yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ja se löytyy muun muassa asiassa Tilly Russ annetusta tuomiosta.¹¹ Tässä asiassa oli kyse muun muassa siitä, voidaanko tällaista sopimusta pitää pätevänä, vaikka sitä ei ole allekirjoitettu. Yhteisöjen tuomioistuin viittasi tässä yhteydessä aikaisempaan oikeuskäytäntöön, jonka mukaan 17 artiklan mukaisten oikeuspaikkalausekkeiden pätevyyden ehtoja on tulkittava suppeasti, ”koska 17 artiklan tehtävänä on taata, että oikeuspaikkalausekkeen ilmentämä sopimuspuolten sopimus, jossa määrätään toimivaltaisesta tuomioistuimesta ja näin poiketaan yleissopimuksen 2, 5 ja 6 artiklassa määrättyistä toimivaltaa koskevista yleisistä säännöistä, käy ilmi selvästi ja täsmällisesti”.¹² Yhteisöjen tuomioistuin on asiassa MSG antamassaan tuomiossa¹³ vahvistanut, että vaatimus osapuolten

11 — Edellä alaviitteessä 9 mainitun asiassa 71/83 annetun tuomion 14 kohta. Ks. myös asia 24/76, Colzani, tuomio 14.12.1976 (Kok. 1976, s. 1831, 7 kohta; Kok. Ep. III, s. 227); asia 25/76, Segoura, tuomio 14.12.1976 (Kok. 1976, s. 1851, 6 kohta; Kok. Ep. III, s. 235) ja edellä alaviitteessä 10 mainitun asiassa 784/79 annetun tuomion 5 kohta, joissa sanamuoto on osittain erilainen.

12 — Edellä alaviitteessä 9 mainittu asia 71/83, tuomion 14 kohta.

13 — Edellä alaviitteessä 4 mainittu asia C-106/95, tuomion 17 kohta.

välisestä tosiasiallisesta sopimuksesta pätee myös sovellettaessa 17 artiklan uutta sanamuotoa, jossa on tehty mahdolliseksi kauppatavaran huomioonottaminen. Näin ollen muotovaatimusten lieventämisestä huolimatta 17 artiklalla on tarkoitus edelleen taata, että sopimuspuolten välillä on tosiasiallinen yhteisymmärrys. Koska kirjallinen sopimus ei ole enää välttämätön 17 artiklaan tehtyjen muutosten vuoksi, tällainen yhteisymmärrys voidaan joissakin tapauksissa myös olettaa.¹⁴ Tällaista oikeuskäytäntöä noudatettiin asiassa Castelletti annetussa tuomiossa.¹⁵

29. Viimeksi mainitussa tuomiossa esitetyt huomiot koskevat kuitenkin kysymystä siitä, oliko yhteisymmärrystä ylipäänsä, ja jos oli, milloin sen voitiin katsoa syntyneen. Nyt esillä olevassa asiassa ei ole kuitenkaan kiistetty sitä, että sopimuspuolet olivat sopineet 17 artiklan mukaisesti siitä, että konossementista aiheutuvat riita-asiat käsitellään siinä valtiossa, jossa on rahdinkuljettajan päätoimipaikka, tämän valtion lain mukaisesti, joten yleissopimuksen 2 artiklan nojalla kyseisen maan tuomioistuin on toimivaltainen. Nyt esillä olevassa asiassa ei ole kyse sopimuksen tosiasiallisen syntymistä koskevasta ongelmasta, vaan pikemminkin siitä, miten tarkka sopimuksen sanamuodon on oltava. Tässä yhteydessä voidaan pohtia, onko edellä mainittua oikeuskäytäntöä mahdollista soveltaa myös tähän ongelmaan, jolloin oikeuspaikkalauseke olisi myös muotoiltava ”selkeästi ja tarkasti”.

30. Yleissopimuksen 17 artiklan sanamuodosta ei käy ilmi oikeuspaikkalausekkeen muotoilua koskevia vaatimuksia. Myöskään 17 artiklan tarkoitus ei edellytä, että toimivaltainen tuomioistuin käy ilmi pelkästä oikeuspaikkasopimuksen sanamuodosta. Kuten yhteisöjen tuomioistuin on todennut asiassa MSG antamassaan tuomiossa, tarkoituksena on heikomman sopimuspuolen suojaaminen estämällä se, että yhden sopimuspuolen sopimukseen yksipuolisesti sisällyttämät oikeuspaikkalausekkeet jäisivät tältä huomaimatta. Kun tällaisesta oikeuspaikkalausekkeesta on tosiasiallisesti sovittu sopimuspuolten kesken, heikompi osapuoli saattaa kuitenkin tarvita suojaa, jollei oikeuspaikkalauseketta ole muotoiltu riittävän yksiselitteisesti, minkä vuoksi heikompi osapuoli ei voi vedota siihen. Yksiselitteinen muotoilu ei kuitenkaan edellytä, että toimivaltainen tuomioistuin voidaan päätellä pelkästään sanamuodon perusteella. Myös sellainen muotoilu, jota voidaan täydentää objektiivisilla tekijöillä, on riittävän yksiselitteinen. Tällöin kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on selvittää näiden tekijöiden perusteella, mikä tuomioistuin on toimivaltainen.

31. Objektiivisten tekijöiden perusteella kolmannet ja erityisesti kansallinen tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi asia on saatettu, pystyvät selkeästi päättämään, mikä tuomioistuin on toimivaltainen. Näin ollen se ei riitä, että ainoastaan sopimuspuolet pystyvät määrittelemään toimivaltaisen tuomioistuimen asiaan liittyvien erityiseikkojen perusteella. Oikeuspaikkalauseke on muotoiltava siten, että kansallinen tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi asia on saatettu ja jonka toimivalta on mahdollisesti kiistetty, voi päätellä yksiselitteisesti, onko se toimivaltainen. On täysin mahdollista, että sen on tämän

14 — Edellä alaviitteessä 13 mainittu asia C-106/95, tuomion 17 ja 19 kohta.

15 — Asia C-159/97, Castelletti, tuomio 16.3.1999 (Kok. 1999, s. I-1597, 19 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

vuoksi tutkittava asiaa tarkemmin. Yhteisöjen tuomioistuin viittasi asiassa Castelletti antamassaan tuomiossa asiassa MSG annettuun tuomioon ja totesi, että kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on selvittää, onko kyseessä kansainvälinen kauppatapa.¹⁶ Kansallinen tuomioistuin voi tässä yhteydessä perustaa ratkaisunsa myös sen osapuolen toimittamiin lisätietoihin, joka vetoaa oikeuspaikkalausekkeeseen. Nyt esillä olevassa asiassa lisätiedot voivat liittyä esimerkiksi sen selvittämiseen, missä kantajan päätoimipaikka on.

32. Näin ollen yhteisöjen tuomioistuin on todennut useissa asioissa, joissa oikeuspaikkalausekkeissa todettiin ainoastaan, että yhtiön kotipaikan tuomioistuin on toimivaltainen, ettei oikeuspaikkalauseke ollut pätemätön ainakaan siksi, ettei kotipaikkakriteeriä käyttäen laadittu oikeuspaikkalauseke ollut riittävän täsmällinen.¹⁷ Kuten komissio on osuvasti todennut, tällainen lauseke ei voi olla pätemätön siksi, ettei täydellisiä osoitetietoja ole annettu. Kansallinen tuomioistuin voi hankkia nämä tiedot helposti itse, jolloin toimivaltainen tuomioistuin voidaan määrittellä yksiselitteisesti näiden objektiivisten tietojen perusteella.

33. Näin ollen on todettava, että oikeuspaikkalauseke on pätevä, kun kansallinen tuomioistuin voi oikeuspaikkalausekkeeseen sisältyvien objektiivisten tekijöiden — ja mahdollisesti sopimuspuolen esittämien

lisätietojen — perusteella yksiselitteisesti päätellä, onko se toimivaltainen. Jollei tällaisessa tarkastelussa päästä yksiselitteiseen lopputulokseen, on oikeuspaikkalauseketta pidettävä pätemättömänä. Sama pätee subjektiivisiin tekijöihin. Näin ollen vastaajan esimerkkinä mainitsema sopimus, jonka mukaan se tuomioistuin, ”joka on perehtynyt parhaiten merioikeuteen”, on toimivaltainen, ei ole täsmällinen, koska se viittaa subjektiivisiin tekijöihin, eikä se siten ole myöskään pätevä.

34. Riidanalaisessa oikeuspaikkalausekkeessa viitataan yhtiön pääasialliseen toimipaikkaan — alkuperäisessä englanninkielisessä versiossa ”principal place of business”. Kansallinen tuomioistuin voi oletettavasti määrittellä tämän paikan selkeästi tarvittaessa tukeutumalla kantajan esittämiin asiakirjoihin.

35. Oikeuspaikkalauseke voi olla epätarkka myös siksi, ettei siinä määritellä yksiselitteisesti rahdinkuljettajaa, koska sekä kantajaa että Sevrybaa voitaisiin pitää tosiasiallisina rahdinkuljettajina. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että ne ovat molemmat konossementissa tarkoitettuja rahdinkuljettajia. Kuten kansallisen tuomioistuimen esittämistä tiedoista käy ilmi, kantaja on konossementtien liikkeenlaskija, ja konossementteihin sisältyy nimi Coreck GmbH Hamburg. Tämä viittaa siihen, että konossementeista käy ilmi, että kantaja oli yksi alkuperäisistä sopimuspuolista, minkä vuoksi sitä on pidet-

16 — Edellä alaviitteessä 15 mainittu asia C-159/97, tuomion 23 kohta ja edellä alaviitteessä 21 mainittu asia C-106/95, tuomion 21 kohta.

17 — Edellä alaviitteessä 10 mainituissa asioissa 784/79, 201/82, 48/84, 22/85 ja C-214/89 annetut tuomiot.

tävä riidanalaisessa konossementissa tarkoitettuna rahdinkuljettajana. Tilanne olisi luonnollisesti toinen, jos myös Sevryba olisi mainittu konossementeissa, jolloin oikeuspaikkalauseke olisi epäilemättä epätarkka. Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on kuitenkin tarkastella, käykö konossementista yksiselitteisesti ilmi, ketä on pidettävä *konossementissa tarkoitettuna* rahdinkuljettajana (ainoastaan tämä kysymys on merkityksellinen). Jos tätä kysymystä ei pystytä selvittämään tai jos konossementissa viitataan useampiin rahdinkuljettajiin, oikeuspaikkalauseketta on pidettävä pätemättömänä.

2. Toinen ennakkoratkaisukysymys

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

36. Kantaja väittää, että 17 artiklassa edellytetään, että yhdellä oikeuspaikkalausekkeen sopimuspuolella on toimipaikka tai kotipaikka jossakin sopimusvaltiossa ja että jonkin sopimusvaltion tuomioistuimien on nimitetty lausekkeessa toimivaltaiseksi tuomioistuimeksi. Ensimmäisen edellytyksen osalta kyseessä ei välttämättä täydy olla päätoimipaikka.

37. Lisäksi kansallisen tuomioistuimen toteamista tosiseikoista, jotka sitovat yhteisöjen tuomioistuinta ja joita ei voida tässä yhteydessä riitauttaa, käy kantajan mukaan ilmi, että kantajan päätoimipaikka on Hampurissa ja että kantaja oli rahdinkuljettaja ja siten oikeuspaikkasopimuksen sopimuspuoli.

38. Vastajaat katsovat, ettei 17 artiklaa voida soveltaa nyt esillä olevassa asiassa, koska ei ole osoitettu, että yksi sen soveltamisedellytyksistä — eli se, että yhden sopimuspuolen kotipaikka on sopimusvaltiossa — on täytetty.

39. Alankomaiden hallituksen mukaan 17 artiklan kannalta ratkaiseva on rahdinantajan ja rahdinkuljettajan välinen suhde. Kun sopimukseen sisältyy oikeuspaikkalauseke ja kun rahdinantaja ja yksi mahdollisista rahdinkuljettajista eivät ole sijoittautuneet sopimusvaltioon, on selvitettävä, oliko ainakin yhdellä sopimuspuolista kotipaikka jossain sopimusvaltiossa silloin, kun asia saatettiin tuomioistuimen käsiteltäväksi.

40. Jos rahdinantaja on sijoittautunut johonkin sopimusvaltioon, mutta ei ole voitu osoittaa, että kyseessä on rahdinantajan päätoimipaikka, oikeuspaikkalauseke täyttää ainoastaan sopimuspuolten kotipaikkaa koskevan edellytyksen. Jos toimivaltaiseksi tuomioistuimeksi

todetaan päätoimipaikan tuomioistuin, vaikka ei ole varmaa, sijaitseeko se sopimusvaltiossa, toinen edellytys, jonka mukaan toimivaltaiseksi tuomioistuimeksi määritetyn tuomioistuimen on sijaittava sopimusvaltiossa, ei täyty.

41. Komissio väittää, että kansallinen tuomioistuin haluaa toisella ennakkoratkaisukysymyksellä selvittää, voidaanko 17 artiklaa soveltaa vain, jos vähintäänkin yhden sopimuspuolen päätoimipaikka on yhteisössä, vai riittääkö se, että yhdellä sopimuspuolella on toimipaikka sopimusvaltiossa. Komission mukaan ei ole mitään perusteita rajoittaa 17 artiklan soveltamista ainoastaan niihin tapauksiin, joissa jonkin sopimuspuolen päätoimipaikka on yhteisössä. Kyse on pohjimmiltaan siitä, täyttyvätkö 17 artiklan soveltamisen edellytykset.

42. Komissio lisää, että 17 artiklan 2 kappaleesta käy ilmi, ettei kysymys siitä, onko sopimuspuolen kotipaikka sopimusvaltiossa, ole kovin merkityksellinen, koska sen nojalla myös muista kuin sopimusvaltioista peräisin olevat osapuolet voivat tehdä oikeuspaikkalausekkeen, jossa sovitaan, että toimivaltainen tuomioistuin sijaitsee sopimusvaltiossa.¹⁸

18 — Yleissopimuksen 17 artiklan 2 kappaleessa määrätään seuraavaa: "Jos kummankaan tuollaisen sopimuksen tehneen asianosaisen kotipaikka ei ole missään sopimusvaltiossa, toisten sopimusvaltioiden tuomioistuimet eivät ole toimivaltaisia tutkimaan asiaa, jolleivät sopimuksen mukaan toimivaltainen tuomioistuin tai toimivaltaiset tuomioistuimet ole katsooneet, ettei sillä tai niillä ole toimivaltaa asiassa."

Arviointi

43. Toinen ennakkoratkaisukysymys koskee 17 artiklan 1 kappaleen ensimmäisessä virkkeessä tarkoitettuja 17 artiklan soveltamisedellytyksiä. Vaikka kansallinen tuomioistuin viittaa tässä yhteydessä jälleen suhteeseen konossementin haltijana olevaan kolmanteen, tätä suhdetta on kuitenkin syytä tarkastella ainoastaan vastattaessa kolmanteen ennakkoratkaisukysymykseen. Tässä yhteydessä voidaan kuitenkin todeta, että oikeuspaikkalausekkeen voidaan katsoa olevan pätevä kolmatta kohtaan ainoastaan silloin, kun se ylipäänsä on pätevä. Yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan ratkaisevaa on näin ollen alkuperäisten sopimuspuolten suhde eivätkä suhteet kolmansiin.¹⁹ Tämän osalta 17 artiklan 1 kappaleen ensimmäisessä virkkeessä edellytetään, että ainakin yhdellä niistä alkuperäisistä sopimuspuolista, jotka sopivat oikeuspaikkalausekkeesta, on kotipaikka jossakin sopimusvaltiossa, ja 53 artiklan mukaan kotipaikalla tarkoitetaan myös yhtiön ja muiden oikeushenkilöiden kotipaikkaa. Saman artiklan mukaan kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on ratkaista, missä yhtiöllä on kotipaikka.

44. Kysymys siitä, onko yrityksen kotipaikka sopimusvaltiossa, on ratkaiseva oikeuspaikkasopimuksen (abstraktin) pätevyuden kannalta, mutta tämä on erotettava yhtiön päätoimipaikan sijaintia koskevasta kysymyksestä. Tämä jälkim-

19 — Edellä alaviitteessä 9 mainitussa asiassa 71/83 annettu tuomio.

mäinen kysymys on tärkeä selvitettäessä täsmällisesti, mikä tuomioistuin on toimivaltainen nyt esillä olevan oikeuspaikkalausekkeen mukaisesti. Se, että toimivaltainen tuomioistuin on päätoimipaikan tuomioistuin, ei merkitse kuitenkaan sitä, että ainoastaan päätoimipaikka ratkaisee 17 artiklan sovellettavuuden. Yleissopimuksen 17 artiklaa ja sen soveltamista ei ole mitään syytä rajoittaa tällä tavalla. Tällaista rajoitusta ei voida myöskään johtaa Brysselin yleissopimuksen 17 tai 53 artiklan sanamuodosta. Lisäksi on pidettävä mielessä, että 17 artiklan 2 kappaleen mukaan — katso tältä osin alaviite 18 — myös sellaiset sopimuspuolet voivat tehdä oikeuspaikkalausekkeen, joilla kummallakaan ei ole kotipaikkaa sopimusvaltiossa. Yleissopimuksen 17 artiklan 2 kappaleesta seuraa siten, ettei mahdollisuutta tehdä oikeuspaikkasopimuksia tule tulkita ainakaan rajoittavasti. Jos sellaisetkin yritykset, joiden kotipaikka ei ole sopimusvaltiossa, voivat tehdä oikeuspaikkalausekkeen, ei ole mitään syytä estää niitä tekemästä näin, jos jollakin sopimuspuolella on kotipaikka muttei *päätoimipaikkaa* sopimusvaltiossa.

45. Jos kansallinen tuomioistuin päätyy ensimmäisen ennakkoratkaisukysymyksen tarkastelussa siihen, että kantajaa on pidettävä konossementissa tarkoitettuna rahdinkuljettajana ja että oikeuspaikkalauseke on siten muotoiltu riittävän täsmällisesti, sen on tämän jälkeen tutkittava, onko kantajan *kotipaikka* jossakin sopimusvaltiossa. Oikeuspaikkalauseketta ei voida kuitenkaan pitää pätemättömänä siksi, että rahdinkuljettajan *päätoimipaikka* ei mahdollisesti ole missään sopimusvaltiossa. Jotta oikeuspaikkalauseke

olisi 17 artiklan 1 kappaleen mukaan pätevä — ottamatta huomioon ensimmäistä ennakkoratkaisukysymystä koskevaa ongelmaa siitä, onko lauseke riittävän täsmällinen — riittää, että jollakin lausekkeen tehneistä alkuperäisistä sopimuspuolista on kotipaikka sopimusvaltiossa, vaikka toisella sopimuspuolella — Sevryba — ei olisikaan. Koska Sevryba ei olekaan alkuperäinen sopimuspuoli, sen kotipaikalla ei ole mitään merkitystä 17 artiklan 1 kappaleen mukaiselle pätevyydelle. Kansallisen tuomioistuimen toimittamista tiedoista käy ainoastaan ilmi, että Sevryballa on kotipaikka Venäjällä. Tietoja siitä, onko Sevryba sijoittautunut muualle, ei ole annettu. Lisäksi ei voida tietää, osallistuiko Sevryba alkuperäiseen oikeuspaikkasopimukseen, ja jos osallistui, niin millä tavoin, ja sitooko tämä sopimus näin ollen Sevrybaa.

46. Päätoimipaikan määrittelemisen edellytykset käyvät ilmi ensimmäisen ennakkoratkaisukysymyksen vastauksesta. Jos tarkastelussa todetaan, että sopimusvaltiossa on kotipaikka tai toimipaikka, mutta ei päätoimipaikkaa, 17 artiklan 1 kappaleessa asetettu ensimmäinen edellytys — jonkin sopimuspuolen kotipaikan on oltava sopimusvaltiossa — täyttyy. Toinen edellytys — sopimusvaltiossa sijaitsevan tuomioistuimen määrittelemisen — ei sen sijaan täytyisi. Kuten ensimmäisen ennakkoratkaisukysymyksen vastauksesta käy ilmi, objektiivisten tekijöiden perusteella tulisi kuitenkin olla mahdollista päätellä, että kantajan päätoimipaikka sijaitsee sopimusvaltiossa.

3. Kolmas ennakkoratkaisukysymys

Asianosaisten väitteet ja niiden perustelut

47. Kantajan mukaan kolmannen ennakkoratkaisukysymyksen a kohtaan olisi vastattava siten, että oikeuspaikkalauseke on aina pätevä myös konossementin haltijana olevaan kolmanteen nähden eikä ainoastaan silloin, kun kaikki lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet ovat siirtyneet kolmannelle.

48. Kolmannen ennakkoratkaisukysymyksen b kohdan osalta kantaja väittää, että asiaan liittyvät seikat saattavat olla tärkeitä päätettäessä, sitooko oikeuspaikkalauseke myös kolmatta. Tässä yhteydessä kantaja korostaa jälleen, että sillä oli pitkäaikainen ja jatkuva liikesuhde vastaajaan, minkä vuoksi vastaajalla ei voinut olla niin suurta epäselvyyttä konossementista kuin muilla kolmansilla. Kolmas, joka on hyväksynyt tällaiseen konossementtiin sisältyvän lausekkeen tuntien täysin kaikki asiaan liittyvät seikat, ei voi vedota lausekkeen pätemättömyyteen 17 artiklan nojalla, koska 17 artiklalla ei pyritä ainoastaan antamaan suojaa sellaisia oikeuspaikkalausekkeita vastaan, joista ei ole sovittu, vaan tarkoituksena on myös edistää sovittujen oikeuspaikkalausekkeiden noudattamista.

49. Vastaajien mukaan konossementtiin sisältyvä oikeuspaikkalauseke on pätevä konossementin haltijana olevaan kolmanteen nähden ainoastaan silloin, kun sovellettavan kansallisen oikeuden mukaan lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet ovat siirtyneet kolmannelle tämän saadessa konossementin haltuunsa. Tässä yhteydessä vastaajat viittaavat myös asiassa Tilly Russ annettuun tuomioon, jonka mukaan yleis-sopimuksen 17 artiklaa noudatetaan, kun oikeuspaikkalauseke on pätevä lastinantajan ja rahdinantajan välisessä suhteessa ja kun sovellettavan kansallisen oikeuden mukaan lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet ovat siirtyneet konossementin siirronsaajalle.²⁰ Näiden molempien edellytysten on täyttyvä, jotta oikeuspaikkalauseke on pätevä konossementin haltijana olevaan kolmanteen nähden.

50. Kolmannen ennakkoratkaisukysymyksen b kohdan vastauksen osalta vastaajat väittävät, että asiaan liittyvillä seikoilla, kuten nyt esillä olevassa asiassa konossementin haltijana olevan kolmannen erityistiedoilla tai tämän monivuotisella liikesuhteella rahdinkuljettajaan, ei voi olla tässä yhteydessä mitään merkitystä. Jos toimivaltaista tuomioistuinta ei ole mahdollista osoittaa oikeuspaikkalausekkeen perusteella, asiaan liittyviä erityisseikkoja ei tule ottaa huomioon eikä missään tapauksessa tule olettaa, että konossementin haltijana oleva kolmas ottaa selville nämä seikat.

51. Alankomaiden hallitus vastaa kolmanteen ennakkoratkaisukysymykseen viittamalla asiassa Tilly Russ annettuun tuo-

20 — Edellä alaviitteessä 9 mainittu asia 71/83, tuomion 26 kohta.

mioon ja toteaa, että oikeuspaikkalausekkeeseen sovellettavan kansallisen oikeuden mukaan ratkaistaan, siirtyvätkö lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet kolmannelle tämän saadessa konossementin haltuunsa ja missä määrin ne siirtyvät. Kansallisen oikeuden perusteella ratkaistaan myös, vaikuttavatko asiaan liittyvät erityisreitit siihen, miten laajasti lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät konossementin haltijana olevalle kolmannelle.

52. Italian hallitus viittaa toisen ennakkoratkaisukysymyksen yhteydessä esittämiinsä huomautuksiin ja väittää, että lauseke sitoo kolmatta ainoastaan silloin, kun kolmanteen syntyy oikeussuhde ja kun kaikki oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät kolmannelle. Jos näin ei ole, alkuperäinen lauseke ei voi olla automaattisesti pätevä kolmanteen nähden muutoin kuin tämän hyväksymän selkeän erityissopimuksen perusteella.

53. Yhdistynyt kuningaskunta katsoo, että se, siirtyvätkö rahdinantajan oikeudet ja velvollisuudet kolmannelle, riippuu asiaan sovellettavasta kansallisesta oikeudesta. Kansallisen oikeuden perusteella on ratkaistava myös se, sitooko oikeuspaikkalauseke kolmatta, jolle oikeudet ja velvollisuudet eivät ole siirtyneet. Yhdistynyt kuningaskunta toteaa lisäksi, että mikäli oikeudet ja velvollisuudet eivät siirry kolmannelle, on vaikeaa kuvitella, mihin oikeuksiin tämä voisi vedota konossementin perusteella.

54. Myös komissio viittaa asiassa Tilly Russ annettuun tuomioon ja katsoo, että vastaus ilmenee siitä. Koska alkuperäisen sopimuspuolen oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät konossementin haltijana olevalle kolmannelle, oikeuspaikkalausekkeeseen voidaan vedota myös kolmanteen nähden. Kolmannen ennakkoratkaisukysymyksen b kohdan yhteydessä esiin tuoduilla asiaan liittyvillä seikoilla ei ole merkitystä kolmanteen ennakkoratkaisukysymyksen annettavan vastauksen kannalta. Kyse ei ole siitä, onko kolmas antanut suostumuksensa oikeuspaikkalausekkeeseen tai voidaanko tällainen suostumus olettaa. Oikeuspaikkalauseke sitoo kolmatta, koska lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet ovat siirtyneet sille.

Arviointi

55. Osapuolet viittaavat tässä yhteydessä perustellusti asiassa Tilly Russ annettuun tuomioon, jossa yhteisöjen tuomioistuin ratkaisi kysymyksen siitä, sitooko konossementtiin sisällytetty oikeuspaikkalauseke kolmatta. Tuomioistuin totesi: ” — — kun konossementtiin sisältyvä oikeuspaikkalauseke on yleissopimuksen 17 artiklassa tarkoitettulla tavalla pätevä lastinantajan ja rahdinkuljettajan välisessä suhteessa ja kun lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet ovat sovellettavan kansallisen oikeuden mukaan siirtyneet kolmannelle tämän saadessa konossementin haltuunsa, konossementtiin sisältyvän oikeuspaikkalausekkeen mukaisia velvollisuuksia ei voida olla soveltamatta kolmanteen sille perusteella, ettei tämä ole antanut suostumustaan konossementille — —

Tällaisessa tapauksessa kolmannella ei nimittäin voi olla konossementin haltuunsaamisen perusteella enemmän oikeuksia kuin lastinantajalla on ollut. Näin ollen kaikki konossementista ja siten myös oikeuspaikkasopimuksista johtuvat oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät kolmannelle.”²¹

56. Yleissopimuksen 17 artiklan edellytykset täyttyvät, ”kun lastinantajan ja rahdinkuljettajan välinen oikeuspaikkalauseke on pätevä ja kun lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät sovellettavan kansallisen oikeuden mukaan kolmannelle konossementin haltuunsaamisen perusteella”.²²

57. Tästä seuraa, että jotta oikeuspaikkalauseke olisi pätevä konossementin haltijana olevaan kolmanteen nähden, lausekkeen on ensinnäkin oltava pätevä alkuperäisiin sopimuspuoliin nähden. Jos tämä edellytys täyttyy ja jos lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät kolmannelle, oikeuspaikkasopimus voi olla pätevä kolmanteen nähden. Tämä pätee asiaan liittyvistä erityisseikoista tai kolmannen oikeuspaikkalauseketta koskevista tiedoista riippumatta. Kuten komissio on osuvasti todennut, kyse ei ole siitä, onko kolmas antanut suostumuksensa oikeuspaikkalausekkeeseen tai voidaanko tällainen suostumus olettaa. Erityisseikoilla voi olla merkitystä ainoastaan tarkasteltaessa oikeuksien ja velvollisuuksien siirty-

mistä kansallisen oikeuden mukaisesti. Jos voidaan kuitenkin osoittaa, että sovellettavan kansallisen oikeuden mukaan lastinantajan kaikki oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät kolmannelle, asiaan liittyvillä erityisseikoilla ei ole merkitystä.

58. Sitä, voivatko nämä seikat kyseenalaistaa oikeuspaikkasopimuksen pätevyyden, on tarkasteltava alkuperäisten sopimuspuolten välisen suhteen yhteydessä. Konossementin haltijana olevalla kolmannelle ja tämän erityisellä suhteella johonkin alkuperäiseen sopimuspuoleen ei ole merkitystä tässä yhteydessä. Yhteisöjen tuomioistuin on vahvistanut asiassa Castelletti antamassaan tuomiossa uudelleen asiassa Tilly Russ esittämänsä edellytykset oikeuspaikkasopimuksen pätevyydelle kolmanteen nähden ja todennut sen osalta, minkä osapuolen on tunnettava kauppatapa, seuraavaa: ”Koska lausekkeen pätevyyttä 17 artiklaan nähden on arvioitava alkuperäisiin sopimuspuoliin nähden, kauppatavan tuntemista on arvioitava näiden samojen sopimuspuolten osalta”.²³ Näin ollen väite, jonka mukaan oikeuspaikkalauseketta ei ole muotoiltu riittävän täsmällisesti eikä se ole siten pätevä suhteessa kolmanteen, ei ole merkityksellinen kolmannen ennakkoratkaisukysymyksen kannalta, vaan sitä on pikemminkin tarkasteltava suhteessa alkuperäisiin sopimuspuoliin. Tältä osin on viitattava kahteen ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen annettuihin vastauksiin.

21 — Edellä alaviitteessä 9 mainittu asia 71/83, tuomion 24 ja 25 kohta.

22 — Edellä alaviitteessä 9 mainittu asia 71/83, tuomion 26 kohta.

23 — Edellä alaviitteessä 15 mainittu asia C-159/97, tuomion 42 kohta.

59. Näin ollen on todettava, että konossementtiin sisältyvä oikeuspaikkalauseke sitoo konossementin haltijana olevaa kolmatta, kun lastinantajan ja rahdinkuljettajan — eli alkuperäisten sopimuspuolten — välinen lauseke on pätevä ja kun lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät kansallisen oikeuden mukaan kolmannelle konossementin haltuunsaamisen perusteella.

60. Mikäli lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet eivät kuitenkaan siirry kolmannelle, oikeuspaikkasopimus ei sido kolmatta. On vaikeaa nähdä syytä sille, miksi velvollisuus noudattaa alkuperäisten sopimuspuolten tekemää oikeuspaikkasopimusta olisi pätevä myös suhteessa kolmanteen, jolle ei ole siirtynyt yhdenkään alkuperäisen sopimuspuolen oikeuksia tai velvollisuuksia. Oikeusvarmuus edellyttää, että oikeuspaikkasopimuksen sitovuutta kolmansiin eli henkilöihin, jotka eivät olleet sen sopimuspuolina, tulkitaan suppeasti. Tämä on suositeltavaa myös siksi, että tällainen oikeuspaikkasopimus poikkeaa toimivaltaa koskevista yleisistä säännöistä.

61. Julkisasiamies Slynn on todennut tähän liittyen asiassa Tilly Russ antamassaan ratkaisuehdotuksessa seuraavaa:

”Jos konossementin haltija ei ole alkuperäisen lastinantajan kanssa vastaavassa tilanteessa sovellettavaan kansalliseen oikeuteen nähden, on konossementin hal-

tijan ja rahdinkuljettajan välillä laadittava uusi sopimus oikeuspaikkalausekkeesta joko kirjallisesti tai kirjallisesti vahvistettuna. Mielestäni pelkästään se, että konossementin haltija, joka on jo ostanut rahtitavaran, esittää konossementin rahdinkuljettajalle, ei merkitse 17 artiklassa tarkoitettua sopimusta tai osoitusta tällaisesta sopimuksesta.”²⁴

62. Yhteisöjen tuomioistuin ei tarkastellut nimenomaisesti tätä kysymystä asiassa Tilly Russ antamassaan tuomiossa. Tuomion 23 kohdassa viitataan asiassa Gerling annettuun tuomioon. Kyseisessä asiassa tarkasteltiin kuitenkin sitä, onko oikeuspaikkalauseke pätevä sellaiseen kolmanteen nähden, joka ei ole vakuutus-sopimuksen osapuoli, mutta joka kuitenkin hyötyy siitä. Nyt esillä olevassa asiassa tilanne on kuitenkin päinvastainen, koska kolmas pitää lauseketta pätemättömänä.

63. Yhteisöjen tuomioistuin katsoi kuitenkin asiassa Tilly Russ antamassaan tuomiossa, että kolmas, jolle lastinkuljettajan oikeudet ja velvollisuudet ovat siirtyneet konossementin haltuunsaamisen perusteella, ei voi välttyä konossementtiin sisältyvän oikeuspaikkalausekkeen velvollisuuksista sillä perusteella, ettei kolmas ole antanut suostumustaan konossementtiin. Tällaisessa tapauksessa kolmas ei voi saada konossementin haltuunsaadessaan enemmän oikeuksia kuin lastinantajalla oli.²⁵ Tästä voidaan päätellä, että oikeus-

24 — Edellä alaviitteessä 9 mainittu asia 71/83, julkisasiamiehen ratkaisuehdotus. Julkisasiamies ei tarkastellut tässä yhteydessä komission esittämiä teorioita (ns. luovutus-teoria, hiljaisen sopimuksen teoria ja teoria lausekkeesta kolmannen eduksi (ks. erityisesti s. 2427)).

25 — Edellä alaviitteessä 9 mainittu asia 71/83, tuomion 24 kohta ja sitä seuraavat kohdat.

paikkalauseke ei sido automaattisesti kolmatta, jolle kaikki lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet eivät ole siirtyneet.

64. Myöskään Coreckin ja Haldelsveemin välisellä pitkäaikaisella liikesuhteella, johon asiassa on vedottu, ei ole merkitystä asian ratkaisun kannalta. Kuten edellä on todettu, yhteisöjen tuomioistuin on todennut asiassa Castelletti antamassaan tuomiossa, että koska lausekkeen pätevyyttä 17 artiklan nojalla on arvioitava alkuperäisiin sopimuspuoliin nähden, kauppata-
van tuntemista on arvioitava näiden samojen sopimuspuolten osalta.²⁶ Mentäisiin liian pitkälle, jos konossementin haltijana olevan kolmannen ja sopimuspuolen pitkäaikaisen kauppasuhteen perusteella oletettaisiin lisäksi hiljainen suostumus konossementtiin sisältyvästä oikeuspaikkalausekkeesta. Tällaisessa tapauksessa subjektiiviset perusteet samastettaisiin objektiivisiin perusteisiin.

4. Neljäs ennakkoratkaisukysymys

Asianosainten väitteet ja niiden perustelut

65. Kantaja katsoo, että jos kolmannen ennakkoratkaisukysymyksen a kohta on ratkaistava kansallisen oikeuden perus-

teella, kysymys siitä, siirtyvätkö lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet kolmannelle, on ratkaistava sen maan oikeuden mukaisesti, jossa lastin purkaussatama sijaitsee.

66. Vastaajien mukaan yhteisöjen tuomioistuimen ei pidä vastata neljänteen ennakkoratkaisukysymykseen. Kysymys siitä, minkä oikeuden mukaisesti on ratkaistava, siirtyvätkö lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet konossementin haltijalle, on ratkaistava siinä tuomioistuimessa, jonka käsiteltäväksi asia on saatettu, tämän tuomioistuimen soveltaman kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjen perusteella. Vaikka tähän kysymykseen annettava vastaus saattaa vaikuttaa Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan sovellettavuuteen, kyse ei ole yleissopimuksen tulkintaa koskevasta kysymyksestä.

67. Vastaajat väittävät neljännen ennakkoratkaisukysymyksen toisen osan osalta, että asiassa Tilly Russ annetun tuomion perusteella kysymys siitä, siirtyvätkö lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet kolmannelle, on ratkaistava asiaan sovellettavan kansallisen oikeuden perusteella. Jos kysymystä ei voida ratkaista kansallisen oikeuden perusteella, on mahdotonta päätellä, siirtyvätkö lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet kolmannelle. Näin ollen on mahdotonta ratkaista, sitooko oikeuspaikkalauseke kolmatta 17 artiklan nojalla. Asiassa Tilly Russ annetun tuomion perusteella oikeuspaikkasopimus sitoo myös kolmatta ainoastaan poikkeuksellisesti ja tietyin edellytyksin. Jos ei kuitenkaan ole selvää, onko nyt kyse tällaisesta poikkeustapauksesta, asiassa on sovellettava yleisiä sääntöjä eikä niihin

²⁶ — Edellä alaviitteessä 15 mainittu asia C-159/97, tuomion 42 kohta.

voida sallia mitään poikkeuksia. Tämä päätelmä on yhteensopiva myös sen ajatuksen kanssa, että konossementin liikkeenlaskijan on vastattava siitä riskistä, että oikeuspaikkasopimuksen perusteella on epäselvää, mikä tuomioistuin on sen mukaan toimivaltainen.

68. Alankomaiden hallitus katsoo, että kun otetaan huomioon sen kolmanteen ennakkoratkaisukysymykseen antama vastaus, neljanteen ennakkoratkaisukysymykseen ei ole tarpeen vastata.

69. Italian hallitus väittää, että sen kansallisen tuomioistuimen, jonka käsiteltäväksi riita-asia on saatettu, tehtävänä on ratkaista niiden kansainvälisen yksityisoikeuden säännösten mukaisesti, joita maan oikeusjärjestyksen mukaisesti asiaan on sovellettava, missä määrin oikeudet ja velvollisuudet ovat siirtyneet kolmannelle.

70. Yhdistynyt kuningaskunta katsoo, että kansallinen oikeus, jota nyt kyseessä olevassa asiassa on sovellettava, on konossementtiin sovellettava oikeus, joka kansallisen tuomioistuimen on määritettävä konossementtien ehtojen mukaisesti, ja jos niissä ei anneta vastausta tähän kysymykseen, sopimusveloitteisiin sovelletta-
vaa lakia koskevan vuoden 1980 Rooman yleissopimuksen²⁷ mukaisesti. Yhdistyneen kuningaskunnan mukaan tätä kysymystä ei voida ratkaista Brysselin yleissopimuksen perusteella.

71. Ennakkoratkaisukysymyksen toisen osan osalta Yhdistynyt kuningaskunta katsoo, ettei yhteisöjen tuomioistuimen tehtävänä ole täyttää sopimusvaltion aineellisen oikeuden sisältämiä aukkoja varsinkaan siksi, että tämä kysymys on hypoteettinen.

72. Komission mukaan tämä kysymys ulottuu Brysselin yleissopimuksen tulkintaa pidemmälle. Kyse ei ole välittömästi eikä välillisesti toimivaltaisen tuomioistuimen määrittämisestä. Kolmeen ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen annettujen vastausten perusteella kansalliset tuomioistuimet voivat päätellä, onko oikeuspaikkalauseke pätevä. Jos lauseke todetaan päteväksi, sitä sovelletaan sopimuspuoliin ja kolmansiin, joille oikeudet ja velvollisuudet ovat siirtyneet. Sopimuspuolten ja mahdollisten kolmansien yksilöiminen ei liity mitenkään Brysselin sopimuksen 17 artiklan tulkintaan.

Arviointi

73. Kuten asiassa Tilly Russ annetusta tuomiosta käy ilmi, kysymys siitä, siirtyvätkö lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet konossementin haltijana olevalle kolmannelle tämän saadessa konossementin haltuunsa, on ratkaistava sovellettavan kansallisen oikeuden mukaisesti. Niinpä tämän kysymyksen ratkaiseminen ei kuulu yhteisöjen tuomioistuimelle vaan kansalliselle tuomioistuimelle. Sama pätee myös kysymykseen siitä, mitä kansallista oikeutta tällöin on sovellettava.

27 — EYVL C 27, 26.1.1998, s. 34 (konsolidoitu toisinto).

74. Kysymys siitä, mitä oikeutta olisi sovellettava silloin, jos asiaa koskevan kansallisen oikeusjärjestyksen — lainsäädännön ja oikeuskäytännön — perusteella ei voida päätellä, ovatko lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet siirtyneet konosementin haltijana olevalle kolmannelle, on täysin hypoteettinen. Tällöin olisi sitä paitsi kyse tilanteesta, jossa kansalliseen oikeuteen sisältyy lakiaukkoja. Yhteisöjen tuomioistuimen tehtävänä ei ole arvioida, miten tällaisia aukkoja voitaisiin tai tulisi täyttää, koska tämä kysymys ei liity mitenkään välittömästi Brysselin yleissopimuksen tulkintaan.

VI Oikeudenkäyntikulut

75. Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Alankomaiden, Italian ja Yhdistyneen kuningaskunnan hallituksille sekä Euroopan yhteisöjen komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

VII Ratkaisuehdotus

76. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että ennakkoratkaisukysymyksiin vastataan seuraavasti:

1. Brysselin yleissopimuksen 17 artiklan 1 kappaletta on tulkittava siten, ettei edellytyksenä oikeuspaikkasopimuksen pätevyydelle ole, että sopimuksen mukainen toimivaltainen tuomioistuin voidaan päätellä pelkästään sopimuksen sanamuodon perusteella. Sitä vastoin riittää, että sopimuspuolten lisäksi myös kolmannet tahot ja tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi asia on saatettu, voivat määrittää sen oikeuspaikkalausekkeeseen sisältyvien objektiivisten tekijöiden perusteella.

2. Brysselin yleissopimuksen 17 artiklassa asetetut edellytykset täyttyvät, kun ainakin yhdellä oikeuspaikkalausekkeen alkuperäisellä sopimuspuolella on kotipaikka jossakin sopimusvaltiossa. Tältä osin kansallisen tuomioistuimen asiana on ratkaista, ketä alkuperäiset sopimuspuolet ovat ja missä ovat niiden kotipaikat. Tässä yhteydessä ei ole välttämätöntä, että yhtiön päätoimipaikka on jossakin sopimusvaltiossa.

Jos sopimuspuolet ovat kuitenkin sopineet, että päätoimipaikan tuomioistuin on toimivaltainen, ja jos tämä ei sijaitse sopimusvaltiossa, Brysselin yleissopimuksen 17 artiklassa asetettu toinen edellytys, jonka mukaan jonkin sopimusvaltion tuomioistuimen on ratkaistava riidat, ei täyty.

3. Konossementtiin sisältyvä oikeuspaikkalauseke sitoo konossementin haltijana olevaa kolmatta, kun oikeuspaikkalauseke on pätevä ja sovellettavan kansallisen oikeuden mukaan lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet ovat siirtyneet kolmannelle.

Jos lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet eivät ole siirtyneet kolmannelle, oikeuspaikkalausekkeeseen ei voida vedota kolmatta vastaan, ellei tämä ole hyväksynyt sitä. Erityistiedot tai pitkäaikainen liikesuhde rahdinkuljettajaan eivät ole riittäviä perusteita sille olettamalle, että (hiljainen) hyväksyntä on annettu.

4. Kansallisen tuomioistuimen asiana on ratkaista, mitä kansallista oikeutta sovelletaan arvioitaessa, ovatko lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet siirtyneet konossementin haltijana olevalle kolmannelle. Sama pätee kysymykseen siitä, mitä oikeutta on sovellettava, kun kansallisen oikeuden perusteella ei voida ratkaista, siirtyvätkö lastinantajan oikeudet ja velvollisuudet konossementin haltijana olevalle kolmannelle.